

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

14. september 2017*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Kohtualluvus – Kohtualluvus töölepingute puhul – Määrus (EÜ) nr 44/2001 – Artikli 19 punkti 2 alapunkt a – Mõiste „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ – Lennundussektor – Lennumeeskond – Määrus (EMÜ) nr 3922/91 – Mõiste „põhibaas“

Liidetud kohtuasjades C-168/16 ja C-169/16,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Cour du travail de Mons'i (Monsi teise astme töökohus, Belgia) 18. märtsi 2016. aasta otsustega esitatud eelotsusetaotlused, mis saabusid Euroopa Kohtusse 25. märtsil 2016, menetlustes

Sandra Nogueira,

Victor Perez-Ortega,

Virginie Mauguit,

Maria Sanchez-Odogherty,

José Sanchez-Navarro

versus

Crewlink Ireland Ltd (C-168/16),

ja

Miguel José Moreno Osacar

versus

Ryanair Designated Activity Company, varem Ryanair Ltd (C-169/16),

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja president M. Ilešič, Euroopa Kohtu president K. Lenaerts teise koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud A. Rosas, C. Toader (ettekandja) ja E. Jarašiūnas,

kohtujurist: H. Saugmandsgaard Øe,

kohtusekretär: ametnik I. Illéssy,

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

arvestades kirjalikus menetluses ja 2. veebruari 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- S. Nogueira, V. Perez-Ortega, V. Mauguit, M. Sanchez-Odogherty, J. Sanchez-Navarro ja M. J. Moreno Osacar, esindajad: advokaadid S. Gilson ja F. Lambinet,
- Crewlink Ireland Ltd, esindajad: *advocaat* S. Corbanie ja advokaat F. Harmel,
- Ryanair Designated Activity Company, varem Ryanair Ltd, esindajad: *advocaat* S. Corbanie, advokaadid F. Harmel ja E. Vahida ning *dikigoros* G. Metaxas-Maranghidis,
- Belgia valitsus, esindajad: C. Pochet, M. Jacobs ja L. Van den Broeck,
- Iirimaa, esindaja: A. Joyce, keda abistas *barrister* S. Kingston,
- Prantsuse valitsus, esindajad: D. Colas, D. Segoin ja C. David,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. Bulterman ja C. Schillemans,
- Rootsi valitsus, esindajad: algul C. Meyer-Seitz, A. Falk, U. Persson ja N. Otte Widgren, hiljem C. Meyer-Seitz ja A. Falk,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Wilderspin, M. Heller ja P. Costa de Oliveira,

olles 27. aprilli 2017. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlused käsitlevad küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42; edaspidi „Brüsseli I määrus“) artikli 19 punkti 2 alapunkti a.
- 2 Need taotlused esitati kahes kohtuvaidluses, mille pooled kohtuasjas C-168/16 on Sandra Nogueira, Victor Perez-Ortega, Virginie Mauguit, Maria Sanchez-Odogherty ja José Sanchez-Navarro (edaspidi koos „S. Nogueira jt“) ja Crewlink Ireland Ltd (edaspidi „Crewlink“) ning kohtuasjas C-169/16 Miguel José Moreno Osacar ja Ryanair Designated Activity Company, varem Ryanair Ltd (edaspidi „Ryanair“), ning mille ese on S. Nogueira jt ja M. J. Moreno Osacari töölepingute täitmise ja lõpetamise tingimused ning Belgia kohtute rahvusvaheline pädevus neid vaidlusi lahendada.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

- 3 Rahvusvahelise tsiviillennunduse konventsiooni, mis allkirjastati 7. detsembril 1944 Chicagos (Ameerika Ühendriigid) (edaspidi „Chicago konventsioon“), on ratifitseerinud kõik Euroopa Liidu liikmesriigid, kuid Euroopa Liit ise ei ole siiski nimetatud konventsiooniga ühinenud.

- 4 Selle konventsiooni artiklis 17 on sätestatud:

„Õhusõidukil on selle riigi riikkondsus, kus see on registreeritud.“

Liidu õigus

- 5 Brüsseli I määruse põhjendused 13 ja 19 on sõnastatud järgmiselt:

„(13) Kindlustus-, tarbija- ja töölepingute puhul tuleks nõrgemat poolt kaitsta soodsamate kohtualluvuse eeskirjadega kui üldised eeskirjad.

[...]

(19) Tuleks tagada [27. septembril 1968 sõlmitud konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 1972, L 299, lk 32), mida on muudetud hilisemate konventsioonidega uute liikmesriikide selle konventsiooniga ühinemise kohta] ja käesoleva määruse vaheline järjepidevus ning selleks tuleks ette näha üleminekusätteid. Järjepidevust on vaja ka [...] tõlgendustes [selle] konventsiooni kohta ning [esimest protokoll, mis käsitleb 1968. aasta konventsiooni tõlgendamist Euroopa Kohtu poolt, muudetud redaktsioonis (EÜT 1998, C 27, lk 28)] tuleks kohaldada ka kohtuasjade suhtes, mille menetlus on käesoleva määruse jõustumise ajal pooleli.“

- 6 Määruse II peatüki 5. jagu, mis koosneb artiklitest 18–21, määratleb kohtualluvuse eeskirjad töölepinguid puudutavate vaidluste korral.

- 7 Selle määruse artikli 18 lõige 1 sätestab:

„Töölepingutega seotud küsimuste puhul tehakse kohtualluvus kindlaks käesoleva jao kohaselt, ilma et see mõjutaks artikli 4 ja artikli 5 punkti 5 kohaldamist.“

- 8 Määruse artiklis 19 on ette nähtud:

„Tööandja, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib kaevata kas:

1. selle liikmesriigi kohtusse, kus on tema alaline elukoht, või
2. teises liikmesriigis:
 - a) selle paiga kohtusse, kus töötaja tavaliselt töötab, või selle paiga kohtusse, kus ta viimati töötas, või
 - b) kui töötaja ei tööta või ei töötanud tavaliselt ainult ühes riigis, siis selle maa kohtutesse, kus asub või asus töötaja tööle võtnud ettevõte.“

- 9 Brüsseli I määruse artikkel 21 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesoleva jao sätetest võib kõrvale kalduda üksnes kohtualluvust käsitleva kokkuleppe alusel:

1. mis on sõlmitud pärast vaidluse teket või
2. mis võimaldab töötajal algatada menetluse käesolevas jaos nimetamata kohtutes.“

- 10 19. juunil 1980. aastal Roomas allakirjutamiseks avatud lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse konventsiooni (EÜT 1980, L 266, lk 1; edaspidi „Rooma konventsioon“) preambulis on selgitatud:

„Euroopa Majandusühenduse asutamislepingu kõrged lepinguosalised,

püüdes jätkata rahvusvahelise eraõiguse vallas ühenduses eelkõige kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise alal juba alustatud õigusnormide ühtlustamist,

soovides kehtestada ühtsed eeskirjad lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse kohta,

on kokku leppinud [...].“

- 11 Nõukogu 16. detsembri 1991. aasta määruse (EMÜ) nr 3922/91 tehniliste nõuete ja haldusprotseduuride kooskõlastamise kohta tsiviillennunduses (EÜT 1991, L 373, lk 4; ELT eriväljaanne 07/01, lk 348), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrusega (EÜ) nr 1899/2006 (ELT 2006, L 377, lk 1) (edaspidi „määrus nr 3922/91“), artikli 1 kohaselt kohaldatakse seda määrust „tsiviillennundusohutusega seotud tehniliste nõuete ja haldusprotseduuride ühtlustamise suhtes seoses õhusõidukite käitamise ja hooldusega ning nende ülesannetega tegelevate isikute ja organisatsioonidega“.

- 12 See määrus sisaldas III lisa, mis tunnistati kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. veebruari 2008. aasta määrusega (EÜ) nr 216/2008, mis käsitleb tsiviillennunduse valdkonna ühiseeskirju ja millega luuakse Euroopa Lennundusohutusamet ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 91/670/EMÜ, määrus (EÜ) nr 1592/2002 ning direktiiv 2004/36/EÜ (ELT 2008, L 79, lk 1), ja milles oli alajagu Q „Lennu- ja tööaja piirangud ning puhkeaja nõuded“. Selles alajaos olnud lennundustegevuse normi (OPS) 1.1090, punkt 3.1 sätestas:

„Käitaja määrab iga meeskonnaliikme põhibaasi.“

- 13 Nimetatud alajagu sisaldab ka OPS 1.1095, mille punktis 1.7 on mõiste „põhibaas“ määratletud kui „[k]äitaja poolt kindlaks määratud asukoht, kust meeskonnaliige tavaliselt alustab ja kus ta lõpetab oma tööülesande või tööülesannete seeria täitmise ning kus käitaja tavaliselt ei pea vastutama konkreetse meeskonnaliikme majutamise eest“.

- 14 Lisaks oli määruse nr 3922/91 III lisa alajaos Q sisaldunud norm OPS 1.1110 „Puhkeaeg“ sõnastatud järgmiselt:

„1. Minimaalne puhkeaeg

1.1. Minimaalne puhkeaeg enne põhibaasist algava lennu lennuaega on vähemalt võrdne eelneva tööaja pikkusega või 12 tundi, olenevalt sellest, kumb aeg on pikem.

1.2. Minimaalne puhkeaeg enne põhibaasist väljaspool algava lennu lennuaega on vähemalt võrdne eelneva tööaja pikkusega või kümme tundi, olenevalt sellest, kumb aeg on pikem; kui minimaalne puhkeaeg veedetakse põhibaasist eemal, peab käitaja võimaldama meeskonnaliikmel kaheksa tundi magada, võttes kohaselt arvesse reisimisega seotud ja muid psühholoogilisi vajadusi. [...]“.

- 15 Sotsiaalkindlustuse valdkonnas on mõistet „põhibaas“ mainitud ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide kooskõlastamise kohta (EÜT 2004, L 166, lk 1; ELT eriväljaanne 05/05, lk 72), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta määrusega (EL) nr 465/2012 (ELT 2012, L 149, lk 4), põhjenduses 18b. Nimetatud põhjendus on sõnastatud järgmiselt:

[Määruse nr 3922/91] III lisas määratletakse lennumeeskonna ja salongipersonali „põhibaas“ kui käitaja poolt määratud asukoht, kust meeskonnaliige tavaliselt oma tööülesande või tööülesannete seeria täitmist alustab ja oma tööülesande või tööülesannete seeria täitmise lõpetab ning kus käitaja tavapäraselt ei pea vastutama konkreetse meeskonnaliikme majutamise eest. Selleks et hõlbustada käesoleva määruse II jaotise kohaldamist lennumeeskonna ja salongipersonali suhtes, on põhjendatud põhibaasi mõiste kasutamine lennumeeskonna ja salongipersonali suhtes kohaldatava õiguse kindlaksmääramise kriteeriumina. Samas peaks lennumeeskonna ja salongipersonali suhtes kohaldatav õigus jääma stabiilseks ning põhibaasi põhimõtte kasutamine ei tohiks kaasa tuua sagedasi muudatusi kohaldatava õiguse kindlaksmääramises kõnealuse sektori töökorralduse või hooajaliste nõuete tõttu.“

- 16 Määruse nr 883/2004 II jaotise „Kohaldatava õiguse kindlaksmääramine“ alla kuuluv artikkel 11 sätestab:

„1. Käesoleva määruse reguleerimisalasse kuuluvate isikute suhtes kohaldatakse üksnes ühe liikmesriigi õigusakte. Sellised õigusaktid määratakse kindlaks kooskõlas käesoleva jaotisega.

[...]

3. Arvestades artiklites 12–16 sätestatud:

- a) liikmesriigis töötava või füüsilisest isikust ettevõtjana tegutseva isiku suhtes kohaldatakse selle liikmesriigi õigusakte;

[...]

5. Reisijate- või kaubaveoteenuseid osutava lennumeeskonna või salongipersonali tegevus loetakse toimuvaks liikmesriigis, kus asub määruse (EMÜ) nr 3922/91 III lisas määratletud põhibaas.“

- 17 Määruse nr 465/2012 artikkel 3 täpsustab, et määruse nr 883/2004 artikli 11 lõige 5 jõustub 20. päeval pärast selle avaldamist Euroopa Liidu Teatajas. Nimetatud avaldamine toimus 8. juunil 2012, mistõttu selle määrusega sisse viidud muudatused ei ole põhikohtuasja vaidlusele *ratione temporis* kohaldatavad.

Põhikohtuasjad ja eelotsuse küsimused

Kohtuasi C-169/16

- 18 M. J. Moreno Osacar sõlmis 21. aprillil 2008 Hispaanias töölepingu Ryanairiga, lennuettevõtjaga, kelle asukoht on Irimaal.
- 19 Sellest lepingust tulenevalt kuulusid tema töökohustuste hulka „reisijate turvalisuse tagamine, nende eest hoolitsemine, nende aitamine ja kontrollimine, abistamine pardaletulekul [...], müük lennuki pardal, lennuki sisemuse koristamine, turvalisuse kontroll ja kõik muud asjakohased ülesanded, mida [...] äriühing võib anda“.

- 20 Nimetatud leping oli koostatud inglise keeles ning selle sõnastuse kohaselt olid poolte vahel seoses selle lepingu täitmise ja ülesütlemisega tõusetuvate võimalike vaidluste lahendamiseks pädevad Iirimaa kohtud ning poolte töösuhet reguleerib selle liikmesriigi õigus. Samas lepingus oli veel märgitud, et M.J. Moreno Osacari tööd salongipersonali liikmena loetakse Iirimaal tehtud tööks, võttes arvesse asjaolu, et ta täitis oma ametikohustusi selles liikmesriigis registreeritud ja sellele lennuettevõtjale kuuluvate lennukite pardal.
- 21 Lisaks oli M.J. Moreno Osacari töölepingus „põhibaasiks“ määratud Charleroi (Belgia) lennujaam ning ta oli kohustatud elama ühe tunni tee kaugusel oma põhibaasist, mistõttu asus ta elama Belgiasse.
- 22 M. J. Moreno Osacar edutati 1. aprillil 2009 superviisori ülesannetesse. Töötaja ütles töölepingu üles 16. juunil 2011.
- 23 Kuna M.J. Moreno Osacar leidis, et tema endine tööandja oleks pidanud järgima ja kohaldama Belgia õigusnorme, ning järeldades, et selle liikmesriigi kohtud olid pädevad tema nõudeid lahendama, esitas M.J. Moreno Osacar 8. detsembri 2011. aasta avaldusega Ryanairi vastu hagi Tribunal du travail de Charleroi'sse (Charleroi esimese astme töökohus, Belgia), paludes tema endiselt tööandjalt välja mõista tema kasuks erinevad hüvitised.
- 24 Ryanair vaidlustas Belgia kohtute pädevuse see vaidlus lahendada. Selles osas väidab lennuettevõtja, et nimetatud vaidluse ja Iirimaa kohtute vahel on tihe ja konkreetne seos. Seega, lisaks kohtualluvuskokkuleppele ning klauslile, mis määras kohaldatavaks õiguseks Iirimaa õiguse, märkis nimetatud lennuettevõtja, et M.J. Moreno Osacari suhtes kohaldatakse Iirimaa maksu- ja sotsiaalkindlustusõigust, et ta täitis oma töölepingut Iirimaal registreeritud ja selle liikmesriigi õigusele allutatud lennukite pardal, ning et kui M.J. Moreno Osacar kirjutas Hispaanias alla oma töölepingule, jõustus see leping alles siis, kui Ryanair selle oma asukohas Iirimaal allkirjastas.
- 25 Kohtuotsuses, mis kuulutati 4. novembril 2013, leidis Tribunal du travail de Charleroi (Charleroi esimese astme töökohus), et Belgia kohtud ei ole pädevad M.J. Moreno Osacari hagi kohta otsust tegema. Viimane esitas selle otsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Cour du travail de Monsile (Monsi teise astme töökohus, Belgia).
- 26 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab kõigepealt teatavatele faktilistele järeldustele. Ta rõhutab, et M.J. Moreno Osacar alustas alati oma tööpäevi Charleroi lennujaamas ning lõpetas need samas kohas. Samuti oli ta vahel sunnitud sinna ootama jääma, et mõnd juhuslikult puuduvat töötajat asendada.
- 27 Pärast neid täpsustusi märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et enne vaidluse sisulist lahendamist peab ta tegema otsuse Belgia kohtute pädevuse kohta seda vaidlust lahendada.
- 28 Olles tuvastanud, et tulenevalt Brüsseli I määruse artiklist 21 ei saa kohtualluvuskokkuleppele M.J. Moreno Osacar vastu tugineda, täpsustas see kohus, et niisuguse küsimuse uurimisel peab lähtuma selle määruse artikli 19 punktist 2. Eelotsusetaotluse esitanud kohus tuletab meelde, et see säte näeb töölepingust tuleneda võivate vaidluste lahendamiseks ette erinevad pädevad kohtud. Ta leiab, et nende seast on paika, kus tavaliselt töötatakse, pikka aega peetud määravaks kriteeriumiks Euroopa Kohtu praktikas.
- 29 Selles osas tuleneb Euroopa Kohtu praktikast ja eeskätt 13. juuli 1993. aasta kohtuotsuse Mulox IBC (C-125/92, EU:C:1993:306) punktist 24, et kui töötaja teeb talle antud tööd mitme liikmesriigi territooriumil, siis töötamise tavapärasel paika võib määratleda kui „paika, kust töötaja oma kohustusi tööandja ees peamiselt täidab“. Siit järeldub, et selle paiga kindlaksmääramiseks peavad liikmesriigi kohtud järgima kaudsete tõendite meetodit, see tähendab võtma arvesse kõiki käesoleva juhtumi asjaolusid, et määrata kindlaks, millise riigiga on kutsealasel tegevusel kõige tugevam seos.

- 30 Pädeva kohtu kindlaksmääramine niisuguste vaidluste lahendamiseks, millega on liikmesriikide kohtutesse pöördunud lennuettevõtjate lennumeeskonna liikmed, tõstatab aga ühe erilise probleemi.
- 31 Mis konkreetsemat puudutab nende isikute „töö tegemise tegeliku keskuse“ kindlaksmääramist, siis küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas see paik ei ole mitte lõppkokkuvõttes väga lähedane mõistega „põhibaas“, mis on määratletud määruse nr 3922/91 III lisas, nagu näib osutavat ka sellele mõistele tehtud viide liidu õigusnormides sotsiaalkindlustuse valdkonnas.
- 32 Neil asjaoludel otsustas Cour du travail de Mons (Monsi teise astme töökohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Võttes arvesse:

- lahenduste etteaimatavuse ja õiguskindluse nõudeid, mis viisid selliste kohtualluvust ja kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusasjades puudutavate eeskirjade vastuvõtmiseni, nagu on sätestatud [27. septembril 1968 sõlmitud konventsioonis kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades, mida on muudetud hilisemate konventsioonidega uute liikmesriikide selle konventsiooniga ühinemise kohta], samuti [Brüsseli I] määruses (vt eelkõige kohtuotsus, 19.7.2012, Mahamdia (C-154/11, EU:C:2012:491, punktid 44 ja 46),
- Euroopa lennundussektori eripärasid, mille raames mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis asuva lennuettevõtja lennumeeskonna liikmed sooritavad iga päev lende Euroopa Liidu territooriumi kohal algusega põhibaasist, mis võib asuda nagu käesoleval juhul teises liidu liikmesriigis,
- käesoleva vaidluse eripärasid, nagu neid on kirjeldatud [eelotsusetaotluse] põhjendustes,
- kriteeriumi, mis tuleneb mõistest „põhibaas“ (nii nagu see on määratletud määruse [nr 3922/91] III lisas), mida on kasutatud määruses [nr 883/2004] selleks, et määrata kindlaks sotsiaalkindlustusalased õigusaktid, mida kohaldatakse lennumeeskonna ja salongipersonali liikmetele alates 28. juunist 2012,
- Euroopa Liidu Kohtu praktikast tulenevaid järeldusi seoses käesoleva otsuse põhjendustes nimetatud kohtuotsustega,

kas mõistet „põhitöö tegemise koht“, millele on viidatud [Brüsseli I määruse] artikli 19 lõikes 2, võib samastada mõistega „põhibaas“, mis on määratletud [määruse nr 3922/91] III lisas kui „[k]äitaja poolt kindlaks määratud asukoht, kust meeskonnaliige tavaliselt alustab ja kus ta lõpetab oma tööülesande või tööülesannete seeria täitmise ning kus käitaja tavaliselt ei pea vastutama konkreetse meeskonnaliikme majutamise eest“, selleks et määrata kindlaks lepinguosaline riik (ja seega selle kohtud), mille territooriumil töötaja teeb oma põhitööd, juhul kui see töötaja töötab liidu ühe liikmesriigi õigusele alluvas ja kogu liidu territooriumil reisijate rahvusvahelise õhuveoga tegelevas lennuettevõtjas lennumeeskonna liikmena, arvestades seda, et kõnealune seotuse kriteerium, mis tuleneb „põhibaasist“, mida mõistetakse kui „töösuhte tegelikku keskust“, kuna töötaja alustab ja lõpetab seal süstemaatiliselt oma tööpäevi, korraldab seal oma igapäevast tööd ning on selle lähedusse rajanud ka lepinguperioodi ajaks tegeliku elukoha, on see, mis on ühtlasi kõige tugevamini seotud ühe lepinguosalise riigiga ning tagab lepingulise suhte nõrgemale poolele parima võimaliku kaitse?“

Kohtuasi C-168/16

- 33 S. Nogueira jt, kes on vastavalt kas Portugali, Hispaania või Belgia kodanikud, sõlmisid 2009. ja 2010. aasta jooksul töölepingud Crewlinkiga, Iirimaal asuva juriidilise isikuga.

- 34 Kõigi nende töölepingud nägid ette, et need töötajad võtab tööle Crewlink ning nad lähetatakse salongitöötajana Ryanairi täitma tööülesandeid, mis on võrreldavad M. J. Moreno Osacari omadega.
- 35 Inglise keeles koostatud lepingud täpsustasid veel, et nende töösuhtele kohaldatakse Iirimaa õigust ning et nende lepingute täitmise ja ülesütlemisega seotud kõigi vaidluste lahendamiseks on pädevad Iirimaa kohtud. Samuti oli lepingutes kirjas, et nende töötasu makstakse arvelduskontole Iirimaa pangas.
- 36 Töösuhted lõppesid töötaja või tööandja poolse lepingu ülesütlemise tõttu 2011. aasta jooksul.
- 37 Samadel põhjustel kui M. J. Moreno Osacar, esitasid S. Nogueira jt hagi Tribunal du travail de Charleroi'sse (Charleroi esimese astme töökohus), et saada erinevaid hüvitisi.
- 38 Kohtuotsuses, mis kuulutati 4. novembril 2013, leidis Tribunal du travail de Charleroi (Charleroi esimese astme töökohus), et Belgia kohtud ei ole pädevad nende nõuete kohta otsust tegema. Põhikohtuasja hagejad esitasid selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule.
- 39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus toonitab lisaks, et S. Nogueira jt töölepingutes on sätestatud, et „kliendi lennukid on registreeritud Iirimaa ja kuna Te täidate oma tööülesandeid kliendi lennukitel, on Teie töökoht Iirimaa“, et Charleroi lennujaam on nende töötajate „kodulennuväli“ ning kõik nad peavad elama ühe tunni tee kaugusel oma põhibaasist.
- 40 Lisaks viitab nimetatud kohus mõnele asjakohasele asjaolule, milleni ta oma järeldustes on jõudnud. Esiteks, kuigi tööleping nägi ette, et tööandja võib otsustada lähetada S. Nogueira jt mõnda teise lennujaama, on käesoleval juhul selge, et ainus Crewlinki põhibaas oli Charleroi lennujaam. Teiseks alustasid kõik need töötajad oma tööpäeva Charleroi lennujaamas ja tööpäeva lõppedes naasid nad alati oma baasi. Kolmandaks olid nad kõik pidanud mõnikord jääma Charleroi lennujaama ootama, et mõnd juhuslikult puuduvat töötajat asendada.
- 41 Eelotsusetaotluse esitanud kohus mainib möödaminnes, et S. Nogueira jt töölepingud kohustavad neid järgima Ryanairi lennundusohutuspoliitikat. Asjaolu, et Ryanairil ja Crewlinkil oli Charleroi lennujaamas ühine kontor ning see, et Ryanairi juhtivtöötajad teostasid distsiplinaarvõimu Crewlinki poolt kasutada antud töötajate suhtes, näitab piisavalt selgelt, et nende kahe ettevõtja personal töötas meeskonnana.
- 42 See kohus põhjendab eelotsusetaotluse esitamise vajadust analoogsete väidetega kui oma eelotsusetaotluses kohtuasjas C-169/16. Cour du travail de Mons (Monsi teise astme töökohus) otsustas kohtuliku arutamise peatada ja esitada Euroopa Kohtule sisuliselt sarnase eelotsuse küsimuse.
- 43 Euroopa Kohtu presidendi 11. aprilli 2016. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-168/16 ja C-169/16 kirjalikuks ja suuliseks menetlemiseks ning kohtuotsuse tegemiseks.

Eelotsuse küsimuste analüüs

- 44 Oma küsimustega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas juhul, kui hagi esitab lennuettevõtja lennumeeskonna liige või selle ettevõtja käsutuses olev töötaja, ning selleks, et teha kindlaks asja menetleva kohtu pädevus, tuleb mõiste „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunkti a tähenduses samastada mõistega „põhibaas“ määruse nr 3922/91 III lisa tähenduses.
- 45 Sissejuhatuseks tuleb täpsustada, et nagu ilmneb ka Brüsseli I määruse põhjendusest 19 ja kuivõrd see määrus asendab liikmesriikide vahelistes suhetes 27. septembri 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades, mida on muudetud hilisemate

konventsioonidega uute liikmesriikide selle konventsiooniga ühinemise kohta (edaspidi „Brüsseli konventsioon“), kehtivad Euroopa Kohtu tõlgendused konventsiooni sätete kohta ka määruse sätete suhtes, juhul kui nende õigusaktide sätteid võib pidada samaväärseks (kohtuotsus, 7.7.2016, Hőszig, C-222/15, EU:C:2016:525, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 46 Kuigi oma esialgses redaktsioonis ei sisaldanud see konventsioon konkreetseid sätteid töölepingute kohta, on Brüsseli I määruse artikli 19 punkt 2 sõnastatud peaaegu identselt nimetatud konventsiooni artikli 5 punkti 1 teise ja kolmanda lausega redaktsioonis, mis tuleneb konventsioonist 89/535/EMÜ Hispaania Kuningriigi ja Portugali Vabariigi ühinemise kohta kohtualluvust ja kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusajades käsitleva konventsiooniga ja protokolliga, mis käsitleb konventsiooni tõlgendamist Euroopa Kohtus, koos muudatustega, mis sinna tehti konventsiooniga Taani Kuningriigi, Iirimaa ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ühinemise kohta ja muudatustega, mis sinna tehti konventsiooniga Kreeka Vabariigi ühinemise kohta (EÜT 1989, L 285, lk 1), millest järeldub, et eelmises punktis korratud kohtupraktika kohaselt tuleb tagada järjepidevus nende kahe instrumendi tõlgendamisel.
- 47 Lisaks, mis puudutab töölepingut, siis töökohustuse täitmise koht, millele viidatakse Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 1 teises lauseosas, tuleb kindlaks määrata ühtsete kriteeriumide alusel, mille peab kindlaks määrama Euroopa Kohus konventsiooni ülesehitusele ja eesmärkidele tuginedes. Euroopa Kohus on nimelt rõhutanud, et sarnane autonoomne tõlgendus on ainus, mis saab tagada konventsiooni ühetaolise kohaldamise, konventsiooni, mille eesmärk seisneb muu hulgas lepinguosaliste riikide kohtualluvust käsitlevate reeglite ühtlustamises, vältides võimaluste piires ühe ja sama õigussuhte suhtes kohaldatavate kohtualluvuse kriteeriumide paljusust, ning ühenduses elavate isikute õigusliku kaitse tugevdamises, võimaldades hagejal raskusteta kindlaks teha kohtu, kuhu ta võib pöörduda, ja kostjal mõistlikult ette näha, millisesse kohtusse teda võib kaevata (kohtuotsus, 10.4.2003, Pugliese, C-437/00, EU:C:2003:219, punkt 16 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 48 Siit järeldub, et seda autonoomse tõlgendamise nõuet kohaldatakse ka Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 suhtes (vt selle kohta kohtuotsus, 10.9.2015, Holterman Ferho Exploitation jt, C-47/14, EU:C:2015:574, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 49 Teiseks tuleneb Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikast, et ühelt poolt näeb Brüsseli I määruse II peatüki 5. jagu töölepinguid puudutavate vaidluste jaoks ette rea eeskirju, mille eesmärk – nagu ilmneb selle määruse põhjendusest 13 – on kaitsta nõrgemat poolt soodsamate kohtualluvuse eeskirjadega kui üldised eeskirjad (vt selle kohta kohtuotsused, 19.7.2012, Mahamdia, C-154/11, EU:C:2012:491, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 10.9.2015, Holterman Ferho Exploitation jt, C-47/14, EU:C:2015:574, punkt 43).
- 50 Nimelt lubavad need normid töötajal esitada enda tööandja vastu hagi kohtusse, mida ta peab enda huvide seisukohalt kõige lähedamal asuvaks, andes talle võimaluse pöörduda selle liikmesriigi kohtusse, kus on tema tööandja asukoht, või selle paiga kohtusse, kus ta tavaliselt töötab või kui seda tööd ei tehta ühes riigis, siis selle paiga kohtusse, kus on töötaja tööle võtnud ettevõtja asukoht. Selle jao sätted piiravad kohtu valikul ka töötaja vastu hagi esitanud tööandjat, ning võimalust kõrvale kalduda selle määrusega sätestatud kohtualluvuse eeskirjadest (kohtuotsus, 19.7.2012, Mahamdia, C-154/11, EU:C:2012:491, punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 51 Teiselt poolt ei ole Brüsseli I määruse II peatüki 5. jaos mainitud sätete puhul tegemist mitte üksnes erijuhte kindlaksmääravate, vaid ka ammendavate eeskirjadega (vt selle kohta kohtuotsus, 10.9.2015, Holterman Ferho Exploitation jt, C-47/14, EU:C:2015:574, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 52 Kolmandaks piirab Brüsseli I määruse artikkel 21 töölepingu poolte võimalust sõlmida kohtualluvuse kokkulepe. Nimelt peab selline kokkulepe olema sõlmitud pärast vaidluse teket või – juhul kui kokkulepe on sõlmitud enne – võimaldama töötajal pöörduda menetluse algatamiseks teiste kohtute kui nende poole, millele alluvuse need normid määravad (kohtuotsus, 19.7.2012, Mahamdia, C-154/11, EU:C:2012:491, punkt 61).
- 53 Siit järeldub, et seda sätet ei ole võimalik tõlgendada nii, et kohtualluvuse kokkulepe on ainus, millest tuleb lähtuda, ning see keelab seega töötajal pöörduda kohtute poole, mille pädevus tuleneb Brüsseli I määruse artiklitest 18 ja 19 (vt selle kohta kohtuotsus, 19.7.2012, Mahamdia, C-154/11, EU:C:2012:491, punkt 63).
- 54 Käesoleval juhul on oluline tõdeda, et nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktides 57 ja 58 rõhutas, ei vasta niisugune kohtualluvuse kokkulepe nagu see, mis sisaldub põhikohtuasja töölepingutes, ei ühele ega teisele Brüsseli I määruse artiklis 21 sätestatud nõudele, ning seetõttu ei saa põhikohtuasjade hagejate vastu nimetatud klauslile tugineda.
- 55 Neljandaks ja viimaseks tuleb märkida, et Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 autonoomse tõlgendamisega ei ole vastuolus see, kui arvesse võetakse Rooma konventsioonis sisalduvaid vastavaid sätteid, kuna selle konventsiooni – nagu ilmneb selle preambulist – eesmärk on jätkata rahvusvahelise eraõiguse valdkonnas liidus juba ette võetud õigusliku ühtlustamise protsessi, eelkõige kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise valdkonnas.
- 56 Nimelt, nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 77 märkis, on Euroopa Kohus kohtuotsustes, 15.3.2011, Koelzsch (C-29/10, EU:C:2011:151) ja 15.12.2011, Voogsgeerd (C-384/10, EU:C:2011:842) juba tõlgendanud Rooma konventsiooni seoses eeskätt Brüsseli konventsiooni sätetega töölepingu kohta.
- 57 Selles osas, mis puudutab mõiste „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ määratlemist Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunkti a tähenduses, on Euroopa Kohus korduvalt otsustanud, et selle riigi kriteeriumi, kus töötaja tavaliselt töötab, tuleb tõlgendada laialt (vt analoogia alusel kohtuotsus, 12.9.2013, Schlecker, C-64/12, EU:C:2013:551, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 58 Kui töölepingut täidetakse mitme lepinguosalise riigi territooriumil ja kui puudub töötaja kutsetegevuse tegelik keskus, kust lähtuvalt ta täidab põhiosa oma töökohustustest tööandja ees, siis selles osas on Euroopa Kohus otsustanud, et Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 1 tuleb – võttes arvesse vajadust nii määrata kindlaks paik, millega vaidlus on kõige tihedamalt seotud, et teha kindlaks kohus, kellel on kõige kergem selle kohta otsust teha, kui ka vajadust tagada töötajale kui nõrgemas positsioonis lepinguosalisele sobiv kaitse ja vältida olukorda, kus on mitu pädevat kohut – tõlgendada nii, et see on paik, kus või kust töötaja täidab faktiliselt põhiosa oma kohustustest tööandja ees. Nimelt saab töötaja selles paigas vähimate kuludega alustada kohtumenetlust oma tööandja vastu ning selle paiga kohus on kõige kohasem lahendama töölepingust tulenevaid vaidlusi (vt selle kohta kohtuotsus, 27.2.2002, Weber, C-37/00, EU:C:2002:122, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 59 Seega tuleb sarnastel asjaoludel tõlgendada Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunktis a toodud mõistet „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ nii, et sellega peetakse silmas paika, kus või kust töötaja faktiliselt täidab põhiosa oma töökohustustest tööandja ees.
- 60 Käesoleval juhul puudutavad põhikohtuasja vaidlused töötajaid, kes on tööle võetud lennuettevõtja lennumeeskonna liikmena või antud selle ettevõtja käsutusse. Seega peab niisuguseid vaidlusi lahendav liikmesriigi kohus olukorras, kus ta ei saa ühemõtteliselt kindlaks määrata paika, kus töötaja tavaliselt töötab, tegema omaenda pädevuse kontrollimiseks kindlaks „paiga, kust“ see töötaja täidab põhiosa oma töökohustustest oma tööandja ees.

- 61 Nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 95 meelde tuletab, ilmneb ka Euroopa Kohtu praktikast, et konkreetselt selle paiga kindlaksmääramiseks peab siseriiklik kohus tuginema kaudsete tõendite kogumile.
- 62 See kaudsete tõendite meetod võimaldab mitte üksnes paremini kajastada õigussuhte tegelikku olukorda, pidades silmas kõiki tegureid, mis iseloomustavad selle töötaja töö laadi (vt analoogia alusel kohtuotsus, 15.3.2011, Koelzsch, C-29/10, EU:C:2011:151, punkt 48), vaid ka takistada seda, et niisugust mõistet nagu „paik, kus või kust töötaja tavaliselt töötab“ kasutataks muude eesmärkide saavutamiseks või aidataks sellega kaasa kohustustest kõrvale hoidmise strateegiate kasutamisele (vt analoogia alusel kohtuotsus, 27.10.2016, D'Oultremont jt, C-290/15, EU:C:2016:816, punkt 48 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 63 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 85 rõhutab seoses töösuhete eripäraga transpordi sektoris, on Euroopa Kohus kohtuotsustes, 15.3.2011, Koelzsch (C-29/10, EU:C:2011:151, punkt 49) ja 15.12.2011, Voogsgeerd (C-384/10, EU:C:2011:842, punktid 38–41) märkinud ära mitu tegurit, mida siseriiklik kohus võib arvesse võtta. Siseriiklik kohus peab eelkõige kindlaks tegema, millises riigis asub koht, kust töötaja täidab oma veoülesandeid, kuhu ta naaseb pärast oma ülesannete täitmist, kus ta saab oma ülesanneteks juhtnööre ja korraldab oma tööd, samuti koht, kus asuvad tema töövahendid.
- 64 Niisugustel asjaoludel, nagu käsitletakse põhikohtuasjas ja nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 102 rõhutas, tuleb selles osas võtta arvesse ka paika, kus seisavad lennukid, mille pardal tööülesandeid tavaliselt täidetakse.
- 65 Järelikult ei saa mõistet „paik, kus või kust töötaja tavaliselt töötab“ samastada mis tahes muu mõistega mõnes teises liidu õigusaktis.
- 66 Seoses lennuettevõtja lennumeeskonna liikmete või tema käsutuses olevate töötajatega ei saa seda mõistet samastada mõistega „põhibaas“ määruse nr 3922/91 III lisa tähenduses. Nimelt ei viidata Brüsseli I määruses määrusele nr 3922/91 ega taotleta sellega ka samu eesmäärke, kuna viimase määruse eesmärk on ühtlustada tehnilisi eeskirju ja haldusmenetlusi tsiviillennundusohutuse valdkonnas.
- 67 Asjaolu, et mõistet „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunkti a tähenduses ei saa samastada mõistega „põhibaas“ määruse nr 3922/91 III lisa tähenduses, ei tähenda siiski – nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 115 rõhutas –, et viimane mõiste oleks täiesti asjakohatu selleks, et niisuguses olukorras, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, määrata kindlaks paik, kust töötaja tavaliselt töötab.
- 68 Täpsemalt, nagu ilmneb ka käesoleva kohtuotsuse punktides 61–64, on Euroopa Kohus juba rõhutanud vajadust selle paiga kindlaksmääramisel kasutada kaudsete tõendite meetodi kasutamise vajadust.
- 69 Selles osas kujutab mõiste „põhibaas“ endast tegurit, mis võib mängida olulist rolli nende asjaolude tuvastamisel, mida on korratud käesoleva kohtuotsuse punktides 63 ja 64, mis niisugustel asjaoludel, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, võimaldavad kindlaks määrata paiga, kust töötaja tavaliselt töötab, ja sellest tulenevalt teha kindlaks, milline kohus on Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunkti a tähenduses pädev nende hagi lahendamaks.
- 70 Nimelt on see mõiste määratletud määruse nr 3922/91 III lisas normi OPS 1.1095 all kui paik, kus meeskonnaliige alustab ja lõpetab süstemaatiliselt oma tööpäevi, korraldades seal oma igapäevast tööd, ning mille lähedusse on töötaja rajanud ka töölepingu täitmise ajaks oma elukoha, ja ta on lennuettevõtja käsutuses.

- 71 Selle lisa OPS 1.1110 kohaselt on niisuguste töötajate, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, minimaalne puhkeaeg erinev vastavalt sellele, kas see antakse „põhibaasis“ või sealt väljaspool määruse nr 3922/91 III lisa tähenduses.
- 72 Lisaks on oluline märkida, et seda paika ei määrata kindlaks suvaliselt ega ka töötaja poolt, vaid nimetatud lisa OPS 1.1090 punkti 3.1 kohaselt määrab käitaja selle iga meeskonnaliikme jaoks.
- 73 Ainult juhul, kui iga käesoleva juhtumi faktilisi asjaolusid arvesse võttes oleksid niisugustel nõuetel, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, tugevam side mõne muu paigaga kui „põhibaas“, muutuks viimane asjakohatuks „paiga, kust töötaja tavaliselt töötab“ kindlaksmääramisel (vt selle kohta kohtuotsus, 27.2.2002, Weber, C-37/00, EU:C:2002:122, punkt 53, ning analoogia alusel kohtuotsus, 12.9.2013, Schlecker, C-64/12, EU:C:2013:551, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 74 Lisaks ei saa mõiste „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ autonoomset laadi kahtluse alla seada viide mõistele „põhibaas“ selle määruse tähenduses määruse nr 883/2004 sõnastuses, kuna viimati nimetatud määrus ja Brüsseli I määrus taotleavad eri eesmärgi. Nimelt kui Brüsseli I määrus taotleb eesmärgi, mis on ära toodud käesoleva kohtuotsuse punktis 47, siis määruse nr 883/2004 eesmärk vastavalt selle põhjendusele 1 on lisaks isikute vabale liikumisele „aidata kaasa nende elustandardi ja tööhõive tingimuste paranemisele“.
- 75 Pealegi kehtib järeldus, et mõiste „paik, kus või kust töötaja tavaliselt töötab“, millele viidatakse Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunktis a, ei ole samastatav ühegi teise mõistega, nagu ilmneb ka käesoleva kohtuotsuse punktist 65, ka lennukite „riikkondsuse“ suhtes Chicago konventsiooni artikli 17 tähenduses.
- 76 Seega, vastupidi sellele, mida Ryanair ja Crewlink oma seisukohtades väidavad, ei ole liikmesriik, kust lennuettevõtja lennumeeskonna liikmed või tema käsutuses olevad töötajad oma tööülesandeid tavaliselt täidavad, samastatav selle liikmesriigi territooriumiga, mille riikkondsed on sellele lennuettevõtjale kuuluvad lennukid Chicago konventsiooni artikli 17 tähenduses.
- 77 Eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb esitatud küsimustele vastata, et Brüsseli I määruse artikli 19 punkti 2 alapunkti a tuleb tõlgendada nii, et juhul, kui hagi esitab lennuettevõtja lennumeeskonna liige või selle ettevõtja käsutuses olev töötaja, ning selleks, et teha kindlaks asja menetleva kohtu pädevus, ei saa mõistet „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ selle sätte tähenduses samastada mõistega „põhibaas“ määruse nr 3922/91 III lisa tähenduses. Mõiste „põhibaas“ on siiski oluline kaudne tõend, et määrata kindlaks „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“.

Kohtukulud

- 78 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades artikli 19 punkti 2 alapunkti a tuleb tõlgendada nii, et juhul, kui hagi esitab lennuettevõtja lennumeeskonna liige või selle ettevõtja käsutuses olev töötaja, ning selleks, et teha kindlaks asja menetleva kohtu pädevus, ei saa mõistet „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“ selle sätte tähenduses samastada mõistega „põhibaas“ nõukogu 16. detsembri 1991. aasta määruse (EMÜ) nr 3922/91 tehniliste nõuete ja haldusprotseduuride

kooskõlastamise kohta tsiviillennunduses, muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrusega (EÜ) nr 1899/2006, III lisa tähenduses. Mõiste „põhibaas“ on siiski oluline kaudne tõend, et määrata kindlaks „paik, kus töötaja tavaliselt töötab“.

Allkirjad